

KRZYSZTOF J. GUZEK

POLSKIE TOWARYZSTWO WEKSYLOLOGICZNE

PARADNY BARKAS KRÓLA SZWECJI

„VASAORDEN”

I JEGO OFLAGOWANIE

**OPRACOWANIE WYKONANE
Z OKAZJI DUGIEJ WIZYTY W POLSCE
KRÓLA KAROLA XVI GUSTAWA**

ZDUNY KŁOWICZA - MAJ 2011

Krzysztof J. Guzek
PTVex.

Paradny barkas króla Szwecji "Vasaorden" i jego oflagowanie.

W eleganckim, dyplomatycznym świecie panuje obyczaj, iż każda głowa państwa podczas oficjalnych, publicznych wystąpień dysponuje specjalnie oznakowanym pojazdem. Na ogół znakiem wyróżniającym jest tu proporczyk - będący miniaturą osobistego weksylium (chorągwi, sztandaru bądź flagi) głowy państwa - wyeksponowany na drążku flagowym mocowanym do błotnika samochodu.

Limuzyny głów państw zaopatrzone są w tablice ze specjalną rejestracją danego państwa, lecz wyjątkiem od tej reguły jest samochód królowej Elżbiety II, który takowej tablicy nie posiada - jego wyróżnikiem jest jedynie herb i proporczyk królowej umieszczone na dachu pojazdu.

*Limuzyna brytyjskiej królowej - z herbem i proporczykiem Elżbiety II na dachu;
bez tablicy rejestracyjnej. Elżbiety*

W państwach o ustroju monarchistycznym, lecz także i w państwach demokratycznych, kultywujących ceremonialne, wielowiekowe tradycje, najwyżsi państwowi dostojnicy dysponują jeszcze innym rodzajem pojazdu - paradnymi karetami, używanymi wyjątkowo podczas szczególnych, oficjalnych uroczystości państwowych. Klasycznym przykładem jest tu kareta królowej brytyjskiej, bądź też karety używane we Włoszech lub Szwecji. Ciekawym przykładem może też być paradna kareta municypalnych władz Dublina, która używa Lord Major (Prezydent) Dublina.

*Reprezentacyjna kareta Prezydenta (Lord Major) Dublina, stolicy Rep. Irlandii,
podczas parady w Dniu św. Patyka w 2007 r. (Internet - Wikimedia)*

Również król Szwecji Karol XVI Gustaw podczas swoich oficjalnych publicznych wystąpień król porusza się specjalnie oznakowaną limuzyną - osobistym proporczykiem 1) umocowanym do flagowego drążka na prawym błotniku.

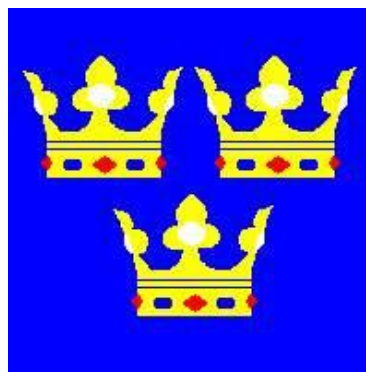

*Limuzyna króla Karola ...Gustawa podczas jego oficjalnej wizyty w Polsce - 4 maja 2011 r.
prawym błotniku -proporczyk króla; po prawej - wzór proporczyka .*

Jak głowa każdego państwa - król Szwecji Karol XVI Gustaw dysponuje swoimi osobistymi weksyliami. Na przestrzeni dziejów Szwecji wykształciły się dwie grupy królewskich weksyliów - królewskie flagi, używane również i w ceremoniale morskim (o czy dalej), oraz weksylia chorągiewne, używane wyłącznie na lądzie, zwłaszcza podczas uroczystości wojskowych i wizytacji jednostek szwedzkiej armii.

H.M. Personal Command Banner

H.M. Personal Command Sign

Osobiste weksylia króla Szwecji używane tylko na lądzie: chorągiew królewska - Royal Command Flag (His Majesty's Personal Command Banner) wz. 1943, po prawej - Personal Command Sign

Obydwa powyższe znaki chorągiewce są weksyliami herbowymi - na królewskiej chorągwi widnieje w polu płata herb większy Królestwa Szwecji - w którym w naprzemiennych polach między ramionami krzyża kawalerskiego widnieją Trzy Korony i złote lwy 2) szwedzkie, zaś w polu centralnym herb rodziny Bernadott'ów, natomiast na proporcu króla - Trzy Korony czyli herb mniejszy królestwa, symbol Szwecji.

Obowiązujące w Szwecji przepisy przewidują, iż chorągiew królewska jako osobisty znak Karola XVI Gustawa może być używana jako miniaturowy proporczyk samochodowy

1) Jest to miniaturka królewskiej chorągwi - *His Majesty's Personal Command Banner* (w regulaminach wojskowych zwaną *Royal Command Flag* - Królewska Flaga Głównego Dowódcy) - która jest wykonana w jedynym egzemplarzu i przytwierdzona na stałe do drzewca.

2) Lwy zajmują w symbolice skandynawskiej szczególną pozycję od czasów panowania średniowiecznej dynastii Folkungów, sygnującą się herbem z lwem w godle. Stąd też heraldyczny lew widnieje w herbach państwowych Finlandii i Norwegii.

z okazji oficjalnych, publicznych wystąpień szwedzkiej głowy państwa.

W państwie o olbrzymich tradycjach historycznych jakim jest Szwecja, głowy państw dysponują jeszcze jednym środkiem lokomocji - paradnymi łodziami 4). Klasycznym przykładem jest tu reprezentacyjny, bogato zdobiony barkas 5) króla Szwecji - „*Vasaorden*”.

Reprezentacyjny barkas „Vasaorden” króla Szwecji Karola IV Gustawa zacumowany przy pałacowym nabrzeżu w porcie sztokholmskim podczas ślubu księżniczki Victorii z Danielem Vestlingiem - czerwiec 2010 r. Załoga oddaje honory młodej parze salutem wiosłowym.

Paradny barkas „Vasaorden” w rejsie po wodach portu w Sztokholmie podczas ślubu księżniczki Victorii z Danielem Vestlingiem - czerwiec 2010 r.

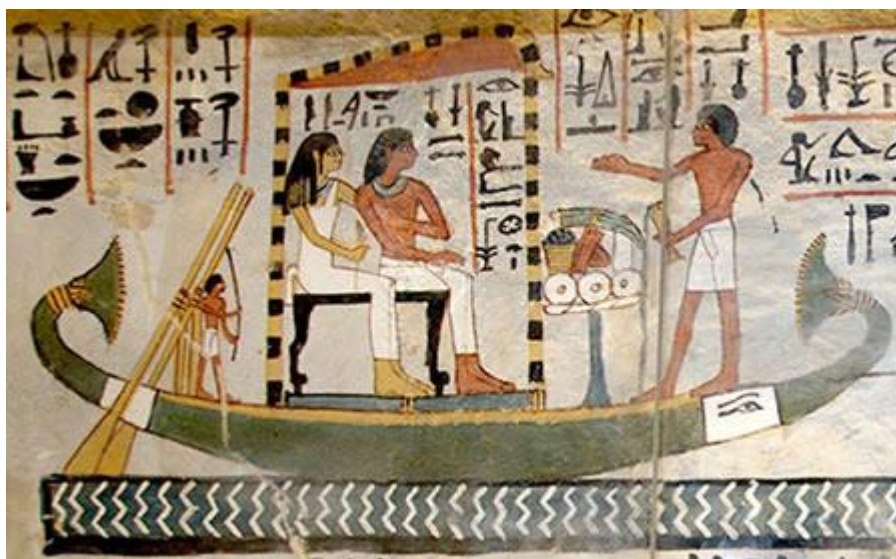
4). Jednostką taką - reprezentacyjną łodzią motorową „*Royal Nore*” pływająca po Tamizie - dysponuje królowa Elżbieta II. Ba ! Swoją barkę paradną miał także Lord Major Londynu

5) **barkas** - łódź wiosłowo-żaglowa bez pokładu o 10 lub większej ilości wioślarzy. Do dzisiejszego dnia rybackie barkasy pływają po Zalewie Wiślanym; [prac..zbior.]: *Encyklopedia żeglarstwa*, PWN 1996 - Ex Libris KJG]

Łodzie o napędzie wiosłowym jako środki komunikacji wodnej, a z upływem wieków jako pływające obiekty do komunikacji między lądem a okrętami oraz między okrętami, pełniące rozliczne funkcje transportowe, pojawiły się na morzu w niepamiętnych czasach. Najstarsze łodzie służące do komunikacji wodnej, w tym łodzie paradne, znane są z zachowanych obiektów z czasów starożytnego Egiptu.

*„Słoneczna Barka” - naturalnej wielkości egipska łódź paradna (43 m. długości !) sprzed ok. 3000 lat p.n.e. odkryta w 1954 r w Gizie w pobliżu piramidy Cheopsa; prawdopodobnie była symbolicznym statkiem, którym faraon miał pożeglować do boga słońca Re (rekonstrukcja w Muzeum Egipskim w Kairze).
[źródło: wycinek w Arch. KJG]*

*Zbudowana z papirusu paradna łódź egipskiego dostojnika - papirus z grobowca wezyra Rehimire z okresu XII dynastii faraonów (ok.1500 p.n.e.); oryginał w Muzeum Egipskim w Kairze
[wycinek w Arch. KJG]*

Pełny rozwój łodzi wiosłowo-żaglowych różnego typu pełniących służebną rolę dla większych jednostek pływających 6), w tym także ich rozkwit jako ceremonialnych łodzi nastąpił w okresie epoki żaglowców, wraz z krystalizowaniem się pełnego ceremoniału morskiego, związanego - szczególnie od czasów panowania Elżbiety I - z olbrzymią

6) Interesująca próba klasyfikacji tychże pomocniczych jednostek pod względem budowy, przeznaczenia oraz nazewnictwa (sic!) zawarta jest w obszernej dysertacji Andrzeja Gerlacha „*Łodzie okrętowe - rozwój wybranych typów od XVIII w.*”, opublikowanej w Internecie na stronie „MILITIS - Portal Militarno-Historyczny”.

rozbudową flot wojennych. W epoce żaglowców ogromnymi flotami dysponowały także inne nadmorskie państwa, jak Holandia, Francja czy też Hiszpania; zaś na Bałtyku - Dania i Szwecja, a także i carska Rosja.

Barkasy i inne łodzie o napędzie wiosłowo-żaglowym, bądź tylko wiosłowym - jak np. galery, przede wszystkim spełniały wówczas rolę środków komunikacji na morzu (także i na drogach wodnych śródlądowych). Bogato zdobione stały się we flotach wojennych jednym ze znaczących elementów ceremoniału morskiego, natomiast w ceremoniale dworskim spełniały funkcję reprezentacyjną. Przykładem - *Le Canot Imperial* - rzeczna galera Napoleona I, zbudowana w 1810 r. użyta przez cesarza tylko raz specjalnie wizytacji floty francuskiej zablokowanej przez Anglików w Antwerpii 7).

*Paradna galera Napoleona I Le „Canot Imperial”, zbudowana w 1810 r.
Oryginał eksponowany jest w Musee National de la Marine w Paryżu (u góry),
natomiast model - poniżej w pełnej gali flagowej - w Marine Museum w Antwerpii.
[Ilustracje z Arch.KJG]*

7) Galera używana była sporadycznie przez Napoleona III, zaś ostatni raz w 1903 r. przez Prezydenta Republiki Francuskiej. W 1943 r. została przetransportowana koleją do Paryża do *Musee Nationale de la Marine* [przyp. - KJG]

Oprócz funkcji komunikacyjnych, transportowych i paradnych wiosłowo-żaglowe łodzie czasem spełniały też szczególną rolę, jak np. w przypadku uroczystego przewiezienia prochów Napoleona z Wyspy św. Heleny do Kościoła Inwalidów w Paryżu.

Przeniesienie trumny z prochami Napoleona z galery na pokład okrętu w 1840 r. Załogi galer oddają hold w postaci salutu wiosłowego - wiosła wzniesione są pionowo do góry. (Obraz Louis Isabey „Przewiezienie prochów Napoleona I przez >Belle Poide< ...”, z 1842r. , Muzeum w Wersalu. [Źródło: Rapelli P.: „Symbole władzy i wielkie dynastie”, Arkady 2008 - Ex Libris KJG]

Nadmieśmy, że wiosłowo-żaglowe łodzie rzeczne członków angielskiej rodziny królewskiej tworzyły na przestrzeni wieków całkiem pokaźną flotyllę paradnych jednostek pływających po Tamizie 8).

Paradna barka Księcia Walii Fryderyka, syna króla Jerzego II, zbudowana w 1732 r. National Maritime Museum, Greenwich, London

---

8) Brytyjska rodzina królewska na przestrzeni wieków posiadała całą flotyllę paradnych galer pływających po Tamizie. (Wykaz zachowanych obiektów muzealnych i ich widoki - patrz *Aneks*)

Sztokholm, stolica Szwecji a zarazem siedziba królewskiego rodu położony jest na szkiepowym, charakterystycznym dla Bałtyku wybrzeżu, występującym głównie w Szwecji i Finlandii. Rejon Sztokholmu, z natury rzeczy stanowiący archipelag sztokholmski, obejmuje ok. 24.000 wysp, wysepek i przybrzeżnych skał - stąd też zwany jest **Wenecją Północy**.

Charakterystyczne dla Bałtyku wybrzeże szkiepowe w okolicach Turku, Finlandia

Część z zamieszkałych wysepek archipelagu sztokholmskiego jest zamieszkała i wiele z nich jest połączona ponad dwustoma mostami. Niegdyś nie było stałych połączeń drogowych między wysepkami i komunikacja odbywała się łodziami. Specyfika żeglowania po tym akwenie spowodowała, że powszechnym środkiem komunikacji wodnej stały się **barkasy** (w marynistycznej nomenklaturze szwedzkiej zwane **sloopami**) - łodzie żaglowo-wiosłowe, a więc pozwalające pływać także i przy bezwietrznej pogodzie.

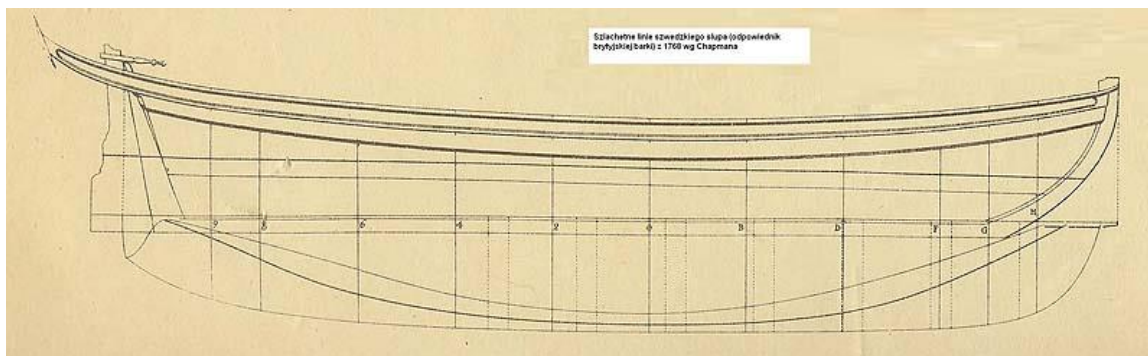
Nie jest więc dziełem przypadku dysponowanie przez króla Szwecji reprezentacyjną, paradną łodzią żaglowo-wiosłową - barkasem „**Vasaorden**”

Współczesny barkas „Vasaorden” w pełnej gali podczas ślubu księżniczki Wiktorii - 2010 r. Rekonstrukcja dokonana w 1923 r. na podstawie oryginalnych planów Fryderyka Chapmana

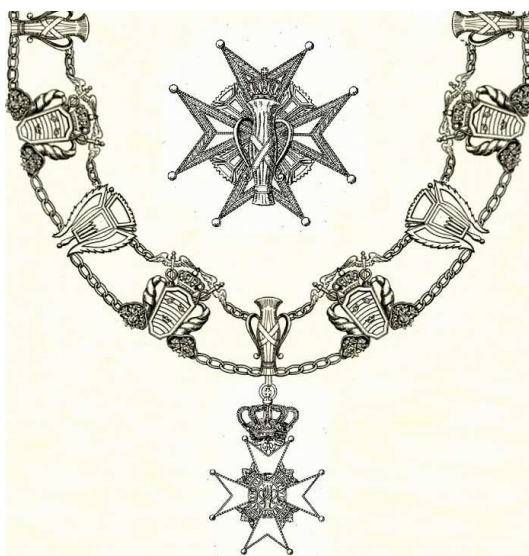
Pierwszy „**Vasaorden**” został zbudowany w 1772 r. za panowania Gustawa III według planów słynnego budowniczego okrętów żaglowych - Fryderyka Chapmana 9). Dziewiczy rejs, który uwiecznił na obrazie Per Hillestrom 10), odbył on w 1774 r. i wówczas służył on królewskiej rodzinie przede wszystkim do wycieczek .

*Szlachetne linie teoretyczne kadłuba szwedzkiego słupa (barkasa) w.g. Chapmana
(Ilustracja z : Chapman F.: „Architektura Navalis Mercatoria”, wydanie I w 1768 r.).
[reprodukcja z reprints w Arch. KJG]*

Barkas pełnił też również funkcję reprezentacyjnej łodzi i dlatego nieprzypadkowo otrzymał nazwę „**Vasaorden**”. W tym samym 1772 roku Gustaw III ustanowił bowiem **Królewski Order Wazów** (*Kungliga Vasaorden*), nadawany osobom cywilnym za zasługi dla państwa i społeczeństwa 11).

Wbrew kodeksowi orderowemu ustanowionemu w 1748 r. przez króla Fryderyka I było to jedyny order nie uzyskiwany przez członków domu panującego z urodzenia; stąd też z powodu niezależności od kodeksu Fryderyka I **posiadał on niezwykle prestiż**. Zrozumiałe jest więc nadanie królewskiemu barkasowi tak zaszczytnej nazwy - „**Vasaorden**”.

*Insygnia Królewskiego Orderu Wazów - Gwiazda Wielka i łańcuch z krzyżem orderowym.
Wzór obowiązujący w latach 1860 - 1974*

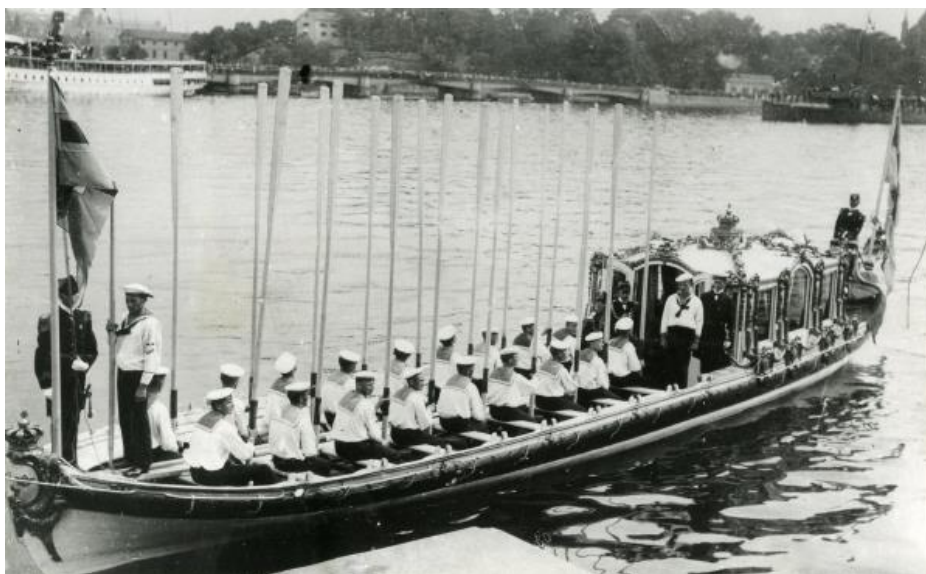
9) Królewski Order Wazów (*The Royal Order of Vasa*) - najmłodszy ze wszystkich orderów królewskich, posiadał początkowo 3 klasy: Wielkiego Krzyża, Komtura i Kawalera.; za panowania Karola XIV - wzorem francuskiej Legii Honorowej - rozszerzono do 5 klas i w orderowej odznace zamieniono pierwotną formę medalionu ze snopkiem Wazów na rzecz formy krzyża kawalerskiego

10) Fredrik Henrik af Chapman (1721-1808) - oficer marynarki szwedzkiej, słynny budowniczy okrętów żaglowych. Autor fundamentalnego dzieła „*Architektura Navalis Mercatoria*” (1768). Nobilitowany przez króla Gustawa III w 1772 r. (stąd przed nazwiskiem przedrostek „af”).

11) Per Hillestrom (1732-1816) - szwedzki artysta malarz, profesor Królewskiej Akademii Sztuk Pięknych w Sztokholmie.

W sierpniu 1921 r. pożar prawie całkowicie zniszczył tę jednostkę, pozostały jedynie części wnętrza, wiosła i steru.

Natychmiast po pożarze podjęto decyzje o rekonstrukcji królewskiego barkasu. Na początku 1922 r. kilku admirałów wystąpiło do stoczni marynarki wojennej w Sztokholmie z petycją odbudowy jednostki i po zebraniu wśród wyższych oficerów marynarki wojennej i kawalerów Orderu Wazów odpowiednich funduszy - ok. 40.000 koron i wielu drogocennych klejnotów - położono w stoczni stępkę w czerwcu 1922 r.

Barkas „Vasaorden” podczas oficjalnej wizyty królowej Elżbiety II w Szwecji w 1956 r.

Precyzyjnej rekonstrukcji barkasu dokonano na podstawie zachowanych w królewskich archiwach oryginalnych planów Fredrika Chapmana. Podczas prowadzenia prac stoczniowych największym kłopotem sprawiało zgromadzenie odpowiedniej ilości dębiny, pozyskiwanej z terenu całej Szwecji, oraz odtworzenie XVIII-wiecznej technologii budowy drewnianych okrętów.

Kartusz na rufie ze stylizowaną rzymską cyfrą „V”

Precyzyjnie zrekonstruowana replika barkasu różniła się od XVIII-wiecznego oryginału tylko jednym szczegółem - w kartuszu na rufie zastąpiono rzymską cyfrę „III” (jednostkę zbudowano w okresie panowania Gustawa III) na cyfrę „V” (rekonstrukcji dokonano za czasów króla Gustawa V).

Współczesna jednostka jest zbudowana całkowicie ze drzewa dębowego, lecz rzeźby bogato zdobiące barkas wykonane zostały ze specjalnie sprowadzonej dębiny niemieckiej, natomiast wiosła - z sosny, by były lżejsze od dębowych.

Królewski barkas mierzy 18,6 m. długości i 3.2 m. szerokości przy zanurzeniu 0.7 m i oprócz sosnowych wiosł jest wyposażony w dwa składane maszty do stawiania żagli. Załogę stanowi 18 wioślarzy, dowódca w stopniu komandora porucznika i dwóch oficerów, występujących w historycznych uniformach wzoru z 1878 r.

Oficerowie marynarki wojennej w historycznych uniformach wg regulaminu z 1878 r. - w surdutach i kapeluszach stosowanych. W tle - nadbudówka-salon, zwieńczona królewska koroną.

Królewski barkas jest bogato rzeźbiony i utrzymany w barwach herbu mniejszego Królestwa Szwecji - **Trzy Korony**. Spore, istotne fragmenty rzeźb pokryte są złotą folią, zaś pozostałe elementy jednostki - błękitna farbą.

Na dziobie barkasu widnieją jakby galion z polichromiczną rzeźbą herbu mniejszego Szwecji, umieszczona w kartuszu otoczonego laurowym wieńcem, zaś na rufie stanowisko dowódcy ozdobione jest połączanymi panoplią 12).

Rzeźba herbu małego Trzy Korony na dziobie jako galion i stanowisko dowódcy barkasu na rufie, ozdobione panopliami.

12) Panoplia - motyw dekoracyjny złożony z wiązki krzyżujących się elementów dawnego uzbrojenia, często spotykany w sztuce renesansu i baroku („*Słownik terminologiczny sztuk pięknych*”, PWN, Warszawa 1997 - Ex Libris KJG]

Niezwykle bogato jest zdobiona na zewnątrz rzezbami nadbudówka pełniąca funkcję salonu. Na dachu nadbudówki umieszczona jest zamknięta królewska korona, zamknięta fleuronami i zwieńczona regaliami, zaś z krawędzi dachu nadbudówki jakby zwieszają się

*Bogato zdobiona rzezbami nadbudówka barkasu „Vasaorden”.
Zdjęcia wykonane w Hangarze łupów i Barkasów Marinmuseum w Karlskronie,
gdzie po wysłupowaniu jest na stałe przechowywany.*

grube, złożone wiązki wawrzynu i biegną do otoczonych również takimi wawrzynowymi wieńcami 13) czterech złotych kartuszy na każdej burcie, w których pola posiadają poziome kanelowanie kodujące w heraldyce barwę błękitną.

13) Wawrzyn - symbol zwycięstwa, wieniec wawrzynowy - oznaka godności władcy (Forstner D, OSB: „Świat symboliki chrześcijańskiej”, Wyd. PAX, Warszawa 1990 - Ex Libris KJG)

Nieco skromniej zdobione jest wnętrze nadbudówki-salonu, utrzymane w dość skromnym stylu gustawiańskim, utrzymanym w barwach złoto-błękitnych; kanapy, mogące pomieścić 10 osób również obite są błękitnym sukniem. Jedynie na suficie widnieje rzeźba w formie plateau otoczonego złożonym, wawrzynowym wieńcem, w którym umieszczone jest w heraldycznym polu godło herbu mniejszego Królestwa Szwecji - Trzy Korony .

Wnętrze nadbudówki-salonu z herbem Trzy Korony na suficie.

W swój pierwszy rejs współczesna replika królewskiego barkasu z XVIII wieku wypłynęła w 1923 r. podczas otwarcia *Stockholm City Hall* .

Królewski barkas na wodach potru sztokholmskiego nba wiosłach i w pełnej gali - na flagsztoku ryfowym bandera wojenna, zaś na flagsztoku dziobowym królewskie weksylia: flaga z herbem wielkim i wimpel.

Podczas przewożenia głów obcych państw na „**Wasaorden**” podnoszona jest pełna gala flagowa przewidziana stosownym regulaminem Królewskiej Marynarki dla tego typu jednostek widoczna na zdjęciu poniżej.

Paradny barkas „Vasaorden” na wodach portu Sztokholm podczas wizyty głowy obcego państwa. Na flagsztoku rufowym - bandera wojenna Szwecji, na flagsztoku dziobowym trzy flagi: flaga króla Szwecji z herbem większym i wimpel 14) króla (zgodnie z regulaminem !) oraz niezidentyfikowana flaga (prawdopodobnie flaga państwowa królewskiego gościa)
 [pocztówka ze Sztokholmu z 2005 r. - w Arch. KJG]

Bandera wojenna pełniąca również funkcję proporca dziobowego szwedzkiej marynarki wojennej

(a)

(b)

(c)

Królewskie weksylia używane tylko na morzu: flaga króla z herbem większym Szwecji (a), flaga króla z herbem mniejszym Szwecji (b) i królewski wimpel (c).

14) Wimpel - długa, trójkątna flaga kształcie jaskółczego ogona (ang.: *swallow tail*), zakończona dwoma językami. W epoce okrętów żaglowych podnoszona na najwyższym maszcie wskazywała kierunek wiatru - stąd zwana flagą wiatrową. Obecnie pełni rolę honorowego weksylium, np. w Polskiej Marynarce Wojennej pod nazwą „*znak dowódcy okrętu*” podnoszona jest wówczas, gdy okrętem dowodzi oficer, zaś na szkolnych żaglowcach podnoszona jest na topie najwyższego masztu, a jej długość jest stosowna do ilości przeplniętych mil w rejsie. [przyj.-KJG]

Dodajmy, iż królewska flaga z herbem większym podnoszona jest na flagsztoku dziobowym w momencie wejścia na pokład barkasu króla i pary królewskiej bądź dostojnego gościa i opuszczana w chwili ich zejścia barkasu. Natomiast królewska flaga z herbem małym podnoszona jest na tymże flagsztoku wówczas, gdy na pokładzie znajduje się królowa Szwecji.

Królewski, reprezentacyjny barkas do dzisiejszego dnia jest wodowany i pływa podczas oficjalnych uroczystości o szczególnie prestiżowym znaczeniu - jak wizyty głów obcych państw czy też śluby członków królewskiego rodu.

I tak np. w 1956 r. woził on po wodach portu sztokholmskiego królową Elżbietę II wraz z księciem Filipem, w 1976 r. pływał z królewską młodą parą - Karolem XVI Gustawem i królową Sylwią - przewożąc ich z po uroczystych zaślubinach z katedry do Pałacu Królewskiego; w jego salonie gościł w 2000 r. gościł podczas oficjalnej wizyty cesarz Japonii Akihito, zaś ostatnio w 2010 r. przewoził do Pałacu Królewskiego parę młodożeńców - księżniczkę Wiktorię i księcia Daniela.

Księżniczka Wiktoria i książę Daniel na pokładzie „Vasaorden” podczas uroczystości zaślubin w 2010 r.

Królewski, reprezentacyjny barkas „*Vasaorden*” to zabytkowe, prawdziwe **dzieło sztuki szkatniczej**. Niewątpliwie ta przepiękna „*kareta na wodzie*” będzie jeszcze długie lata pracowicie służyła Królestwu Szwecji.

Krzysztof J. Guzek

Zduny k/Łowicza, w maju 2011 r

Literatura podstawowa:

- 1) Hallang B.: „*Vasaorden. En historik om den svenska kungliga slupen ...*“, CB Marinlitteratur AB, Falkenberg 1996. [Ex Libris KJG]
- 2) Hallang B.: „*Slupen Vasarden, en historic i ord och bild.*”, LiberForlag, Stockholm 1985
- 3) Feuer I.: „*Vasaordan, in Marin-nyt*“, 1976.

Źródła ilustracji.

Wszystkie ilustracje - wyjąwszy ilustracje z podanym źródłem - zaczerpnięte są z Internetu, głównie z portalu Wikipedia/Wikimedia, przy czym Autor nie podaje szczegółowo internetowych stron ich źródła.